פרשת תולדות

ספר בראשית · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״ה

י״ט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃

ואלה תולדות יצחק. יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה׃

אברהם הוליד את יצחק. עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הֶחֱזִיק לוֹמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק; לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שֶׁהָתָה עִם אַבְרָהָם הֵימֶנּוּ; מֶה עָשָׂה הַקָּבָ״ה? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב כָּאן יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק׃

כ׳ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃

בן ארבעים שנה. שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל״ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שְׁמֹנָה שָׁרָה, ל״ז שָׁנָה הָיוּ – כִּי בַּת צ׳ הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, וּבַת קכ״ז כְּשֶׁמֵּתָה – שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ׳ הֲרֵי לְיִצְחָק ל״ז שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה; הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה ג׳ שָׁנִים וּנְשָׂאָהּ׃

בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע וּמְקוֹמָהּ אֲנָשֵׁי רֶשַׁע וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם׃

מפדן ארם. עַל שֵׁם שְׁשָׁנֵי אֲרָם הָיוּ, אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ פַּדָּן, לְשׁוֹן עֶמֶד בָּקָר, תַּרְגּוּם פַּדָּן תּוֹרִין; וְיֵשׁ פּוֹתְרִין פַּדַּן אֲרָם כְּמוֹ שְׂדֵה אֲרָם, שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה פַּדָּן׃

כ״א וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃

ויעתר. הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה׃

ויעתר לו. נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי, כָּל לְשׁוֹן עֶתֶר לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן וַיַּעְתֵּר עָנָן הַקְּטֹרֶת (יחז׳ ח׳) – מַרְבִּית עֲלִיַּת הֶעָשָׁן, וְכֵן וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם (שם ל״ה), וְכֵן וַנַּעְתְּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׁוֹנֵא (משלי כ״ז) – דּוֹמוֹת לְמֻרְבּוֹת וְהֵנָּם לְמַשָּׂא; אנקרי״שרא בלע״ז׃

לנכח אשתו. זֶה עוֹמֵד בְּצַוְּית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּצַוְּית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת׃

ויעתר לו. לוֹ וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמָה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק בֶּן רָשָׁע, לְפִיכָךְ לוֹ וְלֹא לָהּ (יבמות ס״ד)׃

כ״ב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃

ויתרוצצו. עַ״כְּ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, שֶׁסְּתָם מַה הִיא רְצִיצָה זוֹ וְכָתַב אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי? רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ לְשׁוֹן רִיצָה; כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תּוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת, עוֹבֶרֶת עַל פֶּתַח עֲבוֹדַת אֱלִילִים, עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

ותאמר אם כן. גְּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר.

למה זה אנכי. מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הֶרָיוֹן׃

ותלך לדרוש. לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם׃

לדרוש את ה׳. שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ׃

כ״ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (גיים) [גוֹיִם] בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃

ויאמר ה׳ לה. עַל יְדֵי שָׁלִיחַ; לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְהוּא אָמַר לָהּ (בראשית רבה)׃

שני גוים בבטנך. גיים כְּתִיב; אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חֲזֶרֶת לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים (עבודה זרה י״א)׃

ושני לאמים. אֵין לְאֹם אֶלָּא מַלְכוּת׃

ממעיך יפרדו. מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתָמּוֹ׃

מלאם יאמץ. לֹא יִשְׁוּוּ בִּגְדֻלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר אִמְּלָאָה הֶחֱרָבָה (יחזקאל כ״ו), לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרָבָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם׃

כ״ד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ׃

וימלאו ימיה. אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ (בראשית ל״ח:כ״ז), שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ, כִּי לְז׳ חֳדָשִׁים יְלָדַתַם׃

והנה תומם. חָסֵר, וּבְתָמָר תְּאוֹמִים מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים; אֲבָל כָּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע׃

כ״ה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃

אדמוני. סִימָן הוּא שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים (בראשית רבה)׃

כלו כאדרת שער. מָלֵא שֵׂעָר כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְלֻאָה שֵׂעָר, פלוקי״דא בלע״ז׃

ויקראו שמו עשו. הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה וְנִגְמָר בִּשְׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה׃

כ״ו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃

ואחרי כן יצא אחיו וגו׳. שָׁמַעְתִּי מ״א הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ, בְּדִין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ, יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה; צֵא וּלְמַד מִשְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קָצָרָה, תֵּן לָהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים זוֹ אַחַר זוֹ — הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה; נִמְצָא עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה יָצָא רִאשׁוֹן וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה יָצָא אַחֲרוֹן, וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ, שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְלֶדֶת כְּרִאשׁוֹן לִיצִירָה, וְיִפְטֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטֹּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין׃

בעקב עשו. סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמֹר מַלְכוּתוֹ עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ׃

ויקרא שמו יעקב. הַקָּבָ״ה; דְּ״אֵ אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעָקֵב׃

בן ששים שנה. י׳ שָׁנִים מִשֶּׁנִּשְׂאָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת י״ג שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהָרְיוֹן, וְי׳ שָׁנִים הַלָּלוּ צָפָה וְהִמְתִּין לָהּ, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה; כֵּינָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה, וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ (יבמות ס״ד), וְשִׂפְחָה לֹא רָצָה לִשָּׂא, לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה׃

כ״ז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃

ויגדלו ... ויהי עשו. כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם; כֵּינָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, זֶה פֵּרֵשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פֵּרֵשׁ לַעֲ״ז׃

ידע ציד. לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ אַבָּא, הַאֵיךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן? כַּסָּבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת (תנחומא)׃

איש שדה. כְּמַשְׁמָעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדֶה בְקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת׃

תם. אֵינוֹ בָקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו, מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת קְרוּי תָּם׃

ישב אהלים. אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאֶהֱלוֹ שֶׁל עֵבֶר׃

כ״ח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃

בפיו. כְּתַרְגּוּמוֹ בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמִדְרָשׁוֹ בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בְּדִבָּרָיו׃

כ״ט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃

ויזד. לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ׃

והוא עיף. בְּרִצְיָחָה, כְּמָה דְּתֵימָא כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים (ירמיהו ד׳) (בראשית רבה)׃

ל׳ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃

הלעיטני. אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכָהּ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל אֶבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ׃

מן האדם האדם. עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זוֹ שִׁיבָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּבָ״ה; לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּבָ״ה ה׳ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חַי ק״פ שָׁנָה וְזֶה קע״ה, וּבִשֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל חַחוֹזֵר בָּעוֹלָם (וְעוֹד מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ הָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הַמְּנָהָג לְהַבְרוֹת הָאֵבֶל בִּתְחִלַּת מַאֲכָלוֹ בֵּיצִים, שֶׁהֵם עֲגֻלִּים וְאֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ אֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, כִּדְאָמְרִינַן בְּמוֹעֵד קָטָן (מועד קטן כא:) אֵבֶל כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ מֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם וְכָ״שׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל בִּתְחִלָּה, מִג׳ וְעַד ז׳ מֵשִׁיב וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל וְכוּ׳; בְּרֵשׁ״י יָשָׁן)׃

ל״א וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃

מכרה כיום. כְּתַרְגּוּמוֹ כְּיוֹם דְּלְהֵן, כַּיּוֹם שֶׁהוּא בָרוּר, כָּךְ מְכֹר לִי מְכִירָה בְרוּרָה׃

בכרתך. לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּבָ״ה׃

ל״ב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃

הנה אנכי הולך למות. (מִתְנוֹדֵד וְהוֹלֵךְ הִיא הַבְּכוֹרָה שֶׁלֹּא תְהֵא כָל עֵת הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, כִּי שֵׁבֶט לֵוִי יִטֹּל אוֹתָהּ, וְעוֹד) אָמַר עֵשָׂו: מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ? אָמַר לוֹ: כַּמָּה אַזְהָרוֹת וְעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ, אֲלוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ; אָמַר: אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל יָדָהּ, אִם כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָהּ?

ל״ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃

ל״ד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ {פ}

ויבז עשו. הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ שֶׁבְּזָה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם׃

פרק כ״ו

א׳ וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃

ב׳ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃

אל תרד מצרימה. שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת מִצְרַיְמָה, כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב; אָמַר לוֹ: אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה, שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ׃

ג׳ גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃

האל. כְּמוֹ הָאֵלֶּה׃

ד׳ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

והתברכו בזרעך. אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ יְהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן בְּךָ יְבֹרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ וְגוֹ׳ (בראשית מ״ח:כ׳); וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵּן וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה (במדבר ה׳), שֶׁהַמְקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ אוֹמֵר תִּהֵא כְּפִלּוֹנִית, וְכֵן וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי (ישעיהו ס״ה), שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר אֱהֵא כְּפִלּוֹנִי אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ׃

ה׳ עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

שמע אברהם בקולי. כְּשֶׁנִּסִּיתִיו אוֹתוֹ׃

וישמר משמרתי. גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל הָאַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שְׁנֵיּוֹת לָעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לַשַּׁבָּת (יבמות כ״א)׃

מצותי. דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ רְאוּיִן הֵם לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים׃

חקותי. דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרָע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר, אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו׃

ותורתי. לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי (בראשית רבה)׃

ו׳ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃

ז׳ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃

לאשתו. עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ אִמְרִי לִי אָחִי הוּא (בראשית כ׳:י״ג)׃

ח׳ וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ֙ מֶ֣לֶךְ פְּלִשְׁתִּ֔ים בְּעַ֖ד הַחַלּ֑וֹן וַיַּ֗רְא וְהִנֵּ֛ה יִצְחָ֥ק מְצַחֵ֖ק אֵ֥ת רִבְקָ֖ה אִשְׁתּֽוֹ׃

כי ארכו. אָמַר, מֵעַתָּה אֵין לִי לְדָאֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁו, וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר׃

וישקף אבימלך וגומר. רָאָהוּ מְשַׂמֵּשׁ מִטָּתוֹ׃

ט׳ וַיִּקְרָ֣א אֲבִימֶ֔לֶךְ לְיִצְחָ֖ק וַיֹּ֑אמֶר אַ֚ךְ הִנֵּ֣ה אִשְׁתְּךָ֔ הִ֖וא וְאֵ֣יךְ אָמַ֔רְתָּ אֲחֹ֥תִי הִ֖וא וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ יִצְחָ֔ק כִּ֥י אָמַ֖רְתִּי פֶּן־אָמ֥וּת עָלֶֽיהָ׃

י׳ וַיֹּ֣אמֶר אֲבִימֶ֔לֶךְ מַה־זֹּ֖את עָשִׂ֣יתָ לָּ֑נוּ כִּמְעַט֙ שָׁכַ֣ב אַחַ֤ד הָעָם֙ אֶת־אִשְׁתֶּ֔ךָ וְהֵבֵ֥אתָ עָלֵ֖ינוּ אָשָֽׁם׃

אחד העם. הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ׃

והבאת עלינו אשם. אִם שָׁכַב כְּבָר, הֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃

י״א וַיְצַ֥ו אֲבִימֶ֖לֶךְ אֶת־כָּל־הָעָ֣ם לֵאמֹ֑ר הַנֹּגֵ֥עַ בָּאִ֛ישׁ הַזֶּ֥ה וּבְאִשְׁתּ֖וֹ מ֥וֹת יוּמָֽת׃

י״ב וַיִּזְרַ֥ע יִצְחָק֙ בָּאָ֣רֶץ הַהִ֔וא וַיִּמְצָ֥א בַּשָּׁנָ֖ה הַהִ֑וא מֵאָ֣ה שְׁעָרִ֔ים וַיְבָרְכֵ֖הוּ יְהוָֽה׃

בארץ ההוא. אַע״פִּ שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעָה גוֹיִם (בראשית רבה)׃

בשנה ההיא. אַע״פִּ שֶׁאֵינָהּ כְּתִקָּנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רָעָבוֹן (בראשית רבה)׃

בארץ ההיא בשנה ההיא. שְׁנֵיהֶם לָמָּה? לוֹמַר, שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה׃

מאה שערים. שֶׁאָמְדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאָמְדוּהָ מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ אֹמֶד זֶה לְמַעֲשְׂרוֹת הָיָה׃

י״ג וַיִּגְדַּ֥ל הָאִ֖ישׁ וַיֵּ֣לֶךְ הָל֑וֹךְ וְגָדֵ֥ל עַד כִּי־גָדַ֖ל מְאֹֽד׃

כי גדל מאוד. שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים זֶבֶל פָּרְדּוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק וְלֹא כַסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (בראשית רבה)׃

י״ד וַיְהִי־לוֹ֙ מִקְנֵה־צֹ֣אן וּמִקְנֵה־בָקָ֔ר וַעֲבֻדָּ֖ה רַבָּ֑ה וַיְקַנְא֥וּ אֹת֛וֹ פְּלִשְׁתִּֽים׃

ועבדה רבה. פְּעֻלָּה רַבָּה בִּלְשׁוֹן לע״ז אוברי״נא, עֲבוֹדָה מַשְׁמָע עֲבוֹדָה אַחַת; עֲבֻדָּה מַשְׁמָע פְּעֻלָּה רַבָּה׃

ט״ו וְכָל־הַבְּאֵרֹ֗ת אֲשֶׁ֤ר חָפְרוּ֙ עַבְדֵ֣י אָבִ֔יו בִּימֵ֖י אַבְרָהָ֣ם אָבִ֑יו סִתְּמ֥וּם פְּלִשְׁתִּ֖ים וַיְמַלְאֻ֥ם עָפָֽר׃

סתמום פלשתים. מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ תַּקָּלָה הֵם לָנוּ מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ, טַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב׃

ט״ז וַיֹּ֥אמֶר אֲבִימֶ֖לֶךְ אֶל־יִצְחָ֑ק לֵ֚ךְ מֵעִמָּ֔נוּ כִּי־עָצַ֥מְתָּ מִמֶּ֖נּוּ מְאֹֽד׃

י״ז וַיֵּ֥לֶךְ מִשָּׁ֖ם יִצְחָ֑ק וַיִּחַ֥ן בְּנַחַל־גְּרָ֖ר וַיֵּ֥שֶׁב שָֽׁם׃

בנחל גרר. רָחוֹק מִן הָעִיר׃

י״ח וַיָּשָׁב֙ יִצְחָ֔ק וַיַּחְפֹּ֕ר | אֶת־בְּאֵרֹ֖ת הַמַּ֑יִם אֲשֶׁ֤ר חָפְרוּ֙ בִּימֵ֣י אַבְרָהָ֣ם אָבִ֔יו וַיְסַתְּמ֥וּם פְּלִשְׁתִּ֖ים אַחֲרֵ֣י מ֣וֹת אַבְרָהָ֑ם וַיִּקְרָ֥א לָהֶ֛ן שֵׁמ֖וֹת כַּשֵּׁמֹ֥ת אֲשֶׁר־קָרָ֖א לָהֶ֥ן אָבִֽיו׃

וישב ויחפר. הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם, מִקֹּדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר, חָזַר וַחֲפָרָן׃

י״ט וַיַּחְפְּר֣וּ עַבְדֵי־יִצְחָ֗ק בַּנָּחַל֙ וַיִּמְצְא֣וּ שָׁ֔ם בְּאֵ֖ר מַ֥יִם חַיִּֽים׃

כ׳ וַיָּרִ֙יבוּ֙ רֹעֵ֣י גְרָ֔ר עִם־רֹעֵ֖י יִצְחָ֑ק לֵאמֹ֗ר לָ֚נוּ הַמָּ֔יִם וַיִּקְרָ֥א שֵׁם־הַבְּאֵ֖ר עֵשֶׁ֑ק כִּ֥י הִתְעַשְּׂק֖וּ עִמּֽוֹ׃

עשק. עֲרָעוּר׃

כי התעשקו עמו. נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר׃

כ״א וַיִּחְפְּרוּ֙ בְּאֵ֣ר אַחֶ֔רֶת וַיָּרִ֖יבוּ גַּם־עָלֶ֑יהָ וַיִּקְרָ֥א שְׁמָ֖הּ שִׂטְנָֽה׃

שטנה. נושימנ״ט׃

כ״ב וַיַּעְתֵּ֤ק מִשָּׁם֙ וַיַּחְפֹּ֣ר בְּאֵ֣ר אַחֶ֔רֶת וְלֹ֥א רָב֖וּ עָלֶ֑יהָ וַיִּקְרָ֥א שְׁמָ֛הּ רְחֹבֹ֖ות וַיֹּ֣אמֶר כִּֽי־עַתָּ֞ה הִרְחִ֤יב יְהוָה֙ לָ֔נוּ וּפָרִ֖ינוּ בָּאָֽרֶץ׃

ופרינו בארץ. כְּתַרְגּוּמוֹ וְנֵיפּוּשׁ בְּאַרְעָא׃

כ״ג וַיַּ֥עַל מִשָּׁ֖ם בְּאֵ֥ר שָֽׁבַע׃

כ״ד וַיֵּרָ֨א אֵלָ֜יו יְהוָ֣ה בַּלַּ֣יְלָה הַה֗וּא וַיֹּ֙אמֶר֙ אָנֹ֣כִי אֱלֹהֵ֣י אַבְרָהָ֣ם אָבִ֔יךָ אַל־תִּירָ֖א כִּֽי־אִתְּךָ֣ אָנֹ֑כִי וּבֵרַכְתִּ֙יךָ֙ וְהִרְבֵּיתִ֣י אֶת־זַרְעֲךָ֔ בַּעֲבֻ֖ור אַבְרָהָ֥ם עַבְדִּֽי׃

כ״ה וַיִּבֶן־שָׁ֣ם מִזְבֵּ֔חַ וַיִּקְרָ֖א בְּשֵׁ֣ם יְהוָ֑ה וַיֵּט־שָׁ֣ם אָהֳלֹ֔ו וַיִּכְרוּ־שָׁ֥ם עַבְדֵי־יִצְחָ֖ק בְּאֵֽר׃

כ״ו וַאֲבִימֶ֨לֶךְ֙ הָלַ֣ךְ אֵלָ֔יו מִגְּרָ֖ר וַאֲחֻזַּ֣ת מֵרֵעֵ֑הוּ וּפִיכֹ֛ל שַׂר־צְבָאֹֽו׃

ואחזת מרעהו. כְּתַרְגּוּמוֹ וְסִיעַת מַרְחֲמוֹהִי, סִיעַת מֵאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מ׳ מִיסוֹד הַתֵּבָה, כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים מֵרֵעִים דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תֵּבַת וַאֲחֻזַּת דְּבוּקָה; אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו, שֶׁאִם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים – לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ בַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן; וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּי״ו שֶׁל אֲחֻזַּת וְאַע״פ שֶׁאֵין תֵּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דֻּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא עֲזֻרַת מִצָּר (תהילים ס׳), וּשְׂכֶרֶת וְלֹא מְיֻיָּן (ישעיהו נ״א)׃

אחזת. לְשׁוֹן קְבִיצָה וַאֲגֻדָּה שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד׃

כ״ז וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵהֶ֔ם יְצָחָ֖ק מַדּ֣וּעַ בָּאתֶ֣ם אֵלַ֑י וְאַתֶּ֣ם שְׂנֵאתֶ֗ם אֹתִי֙ וַתְּשַׁלְּחֻ֣נִי מֵאִתְּכֶֽם׃

כ״ח וַיֹּ֣אמְרוּ֔ רָא֥וֹ רָאִ֖ינוּ כִּֽי־הָיָ֣ה יְהוָ֣ה | עִמָּ֑ךְ וַנֹּ֣אמֶר תְּהִי־נָ֣א אָלָ֗ה בֵּינוֹתֵ֙ינוּ֙ בֵּינֵ֔ינוּ וּנְכָרְתָ֥ה בְרִ֖ית עִמָּֽךְ׃

ראו ראינו. רָאִינוּ בְּאָבִיךָ, רָאִינוּ בָּךְ׃

תהי נא אלה בינותינו וגו׳. הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ תְּהִי גַּם עַתָּה **בינינו וביניך**׃

כ״ט אִם־תַּעֲשֶׂ֤ה עִמָּ֙נוּ֙ רָעָ֔ה כַּאֲשֶׁ֥ר לֹֽא־נְגַעֲנ֖וּךָ וְכַאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֤ינוּ עִמְּךָ֙ רַק־טֹ֔וב וַנְּשַׁלֵּ֖חֲךָ בְּשָׁלֹ֑ום אַתָּ֥ה עַתָּ֖ה בְּרוּךְ֙ יְהוָֽה׃

לא נגענוך. כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ לָךְ מֵעִמָּנוּ׃

אתה. גַּם אַתָּה עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵן׃

ל׳ וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם מִשְׁתֶּ֑ה וַיֹּאכְל֥וּ וַיִּשְׁתּֽוּ׃

ל״א וַיַּשְׁכִּימוּ֙ בַּבֹּ֔קֶר וַיִּשָּׁבְע֖וּ אִ֣ישׁ לְאָחִ֑יו וַיְשַׁלְּחֵ֣ם יִצְחָ֔ק וַיֵּלְכ֖וּ מֵאִתֹּ֥ו בְּשָׁלֹֽום׃

ל״ב וַיְהִי֩ | בַּיֹּ֨ום הַה֜וּא וַיָּבֹ֣אוּ עַבְדֵ֣י יִצְחָ֗ק וַיַּגִּדוּ־לֹ֙ו֙ עַל־אֹדֹ֣ת הַבְּאֵ֔ר אֲשֶׁ֥ר חָפָ֖רוּ וַיֹּאמְרוּ֙ לֹ֣ו מָצָ֔אנוּ מָֽיִם׃

ל״ג וַיִּקְרָ֣א אֹתָ֔הּ שִׁבְעָ֑ה עַל־כֵּ֗ן שֵׁם־הָעִיר֙ בְּאֵ֣ר שָׁבַ֔ע עַד֙ הַיֹּ֣ום הַזֶּ֔ה׃ {ס}

שבעה. עַל שֵׁם הַבְּרִית׃

ל״ד וַיְהִ֕י עֵשָׂ֖ו בֶּן־אַרְבָּעִ֣ים שָׁנָ֑ה וַיִּקַּ֞ח אִשָּׁ֗ה אֶת־יְהוּדִית֙ בַּת־בְּאֵרִ֣י הַחִתִּ֔י וְאֶת־בָּשְׂמַ֥ת בַּת־אֵילֹ֖ן הַחִתִּֽי׃

בן ארבעים שנה. עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תהילים פ׳), הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב, פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר; כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשָׁרִים; כָּל מ׳ שָׁנָה הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָם, כְּשֶׁהָיָה בֶּן מ׳ אָמַר אַבָּא בֶּן מ׳ שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי כֵּן׃

ל״ה וַתְּהִיֶין מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ {ס}

מרת רוח. לְשׁוֹן הַמָּרָאוֹת רוּחַ, כְּמוֹ מַמְרִים הֱיִיתֶם, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעַצְבוֹן׃

ליצחק ולרבקה. שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עָ״ז (בראשית רבה)׃

פרק כ״ז

א׳ וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו | בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃

ותכהין. בְּעָשָׁן שֶׁל אֵלּוּ. דָּ״א כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַ״גּ הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֳטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בוֹכִים, וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו, לְפִיכָךְ כָּהוּ עֵינָיו. דָּ״א כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת׃

ב׳ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃

לא ידעתי יום מותי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו יוֹדֵעַ חֲמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶן וְחָמֵשׁ לְאַחַר כֵּן; וְיִצְחָק הָיָה בֶּן קכ״ג, אָמַר שָׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ וְהִיא מֵתָה בַּת קכ״ז וַהֲרֵינִי בֶן ה׳ שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ; לְפִיכָךְ **לא ידעתי יום מותי**, שָׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שָׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא׃

ג׳ וְעַתָּה׀ שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא־הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי (צידה) [צָיִד]׃

שא נא. לְשׁוֹן הִשְׁתָּוָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּפִּין, אֲבָל מַשִּׁיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ (ביצה כ״ח), חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחֹט יָפָה, שֶׁלֹּא תַאֲכִילֵנִי נְבֵלָה (בראשית רבה)׃

תליך. חַרְבְּךָ שֶׁדֶּרֶךְ לִתְלוֹתָהּ׃

וצודה לי. מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל׃

ד׳ וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃

ה׳ וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו׀ הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃

לצוד ציד להביא. מַהוּ לְהָבִיא? אִם לֹא יִמְצָא צַיִד יָבִיא מִן הַגָּזֵל׃

ו׳ וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃

ז׳ הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃

לפני ה׳. בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁיְּסָכִים עַל יָדִי׃

ח׳ וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃

ט׳ לֶךְ־נָא׀ אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃

וקח לי. מִשֶּׁלִּי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ לִטֹּל שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם (בראשית רבה)׃

שני גדיי עזים. וְכִי שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָל שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים; בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר׃

כאשר אהב. כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי׃

י׳ וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

י״א וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי׀ אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃

איש שעיר. בַּעַל שֵׂעָר׃

י״ב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃

ימשני. כְּמוֹ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם׃

י״ג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃

י״ד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַב אָבִיו׃

ט״ו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֳדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃

החמדת. הַנָּקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ דָּכְיָתָא, דְּ״א שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרוֹד׃

אשר אתה בבית. וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן׃

ט״ז וְאֶת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃

י״ז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃

י״ח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֻּנִי מִי אַתָּה בְּנִי׃

י״ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

אנכי עשו בכורך. אָנֹכִי הַמֵּבִיא לְךָ וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרֶךָ׃

עשיתי. כַּמָּה דְבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי׃

שבה. לְשׁוֹן מֵסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לְכָךְ מְתֻרְגָּם אִסְתָּחַר׃

כ׳ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃

כ״א וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃

גשה נא ואמשך. אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שָׁם שָׂמִים שָׂגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר כִּי הִקְרָה ה׳ אֱלֹהֶיךָ׃

כ״ב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃

קול יעקב. שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים קוּם נָא, אֲבָל עֵשָׂו קַנְטוּרְיָא דִּבֵּר יָקֵם אָבִי׃

כ״ג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃

כ״ד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃

ויאמר אני. לֹא אָמַר אֲנִי עֵשָׂו אֶלָּא אָנִי׃

כ״ה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃

כ״ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְנִי׃

כ״ז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃

וירח וגו׳. וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן עֵדֶן׃

כריח שדה אשר ברכו ה׳. שֶׁנָּתַן בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְזֶהוּ שְׂדֵה תַּפּוּחִים, כָּךְ דָּרְשׁוּ רַז״ל׃

כ״ח וְיִתֶּן־לְךָ֙ הָאֱלֹהִ֔ים מִטַּ֖ל הַשָּׁמַ֑יִם וּמִשְׁמַנֵּ֣י הָאָ֔רֶץ וְרֹ֥ב דָּגָ֖ן וְתִירֹֽשׁ׃

ויתן לך. יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (בראשית רבה). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ מוּסָב לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן: רְאֵה רֵיחַ בְּנִי שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּבָ״ה כְּרֵיחַ שָׂדֶה וְגוֹ׳ וְעוֹד יִתֵּן לְךָ מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳:

מטל השמים. כְּמַשְׁמָעוֹ; וּמִדְרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים:

האלהים. מַהוּ הָאֱלֹהִים? בַּדִּין; אִם רָאוּי לְךָ יִתֵּן לְךָ וְאִם לָאו לֹא יִתֵּן לְךָ, אֲבָל לְעֵשָׂו אָמַר מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ, בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע יִתֵּן לְךָ; וּמְמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה וּמַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר, לְפִיכָךְ וְנָתַתָּ לָאִישׁ בְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ (מלכים א, ח׳), אֲבָל נָכְרִי מְחַסֵּר אֱמוּנָה, לְפִיכָךְ אָמַר אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם, וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי (שם), בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי תֵּן לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר:

כ״ט יַֽעַבְדֻ֥וךָ עַמִּ֖ים (וישתחו) [וְיִשְׁתַּחֲוּ֣] לְךָ֑ לְאֻמִּ֣ים הֱוֵ֔ה גְּבִ֥יר לַאֲחֶ֖יךָ וְיִשְׁתַּחֲוּ֣וּ לְךָ֔ בְּנֵ֥י אִמֶּ֖ךָ אֹרְרֶ֣יךָ אָר֑וּר וּמְבָרְכֶ֖יךָ בָּרֽוּךְ׃

בני אמך. וַיַּעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה בְּנֵי אָבִיךָ, לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִבַּמָּה אִמָּהוֹת, וְכָאן, שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אוֹמֵר בְּנֵי אִמֶּךָ (בראשית רבה):

ארריך ארור ומברכיך ברוך. וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר מְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר? הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצָעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לִמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הַקְּדִים קִלְלַת אוֹרְרִים לִבְרֵכַת מְבָרְכִים; הָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הַקְּדִים בְּרָכָה לְקִלָּלָה (בראשית רבה):

ל וַיְהִי֮ כַּאֲשֶׁ֣ר כִּלָּה֩ יִצְחָ֨ק לְבָרֵ֜ךְ אֶת־יַעֲקֹ֗ב וַיְהִי֙ אַ֣ךְ יָצֹ֣א יָצָ֔א יַעֲקֹ֖ב מֵאֵ֣ת פְּנֵ֑י יִצְחָק֙ אָבִ֔יו וְעֵשָׂ֥ו אָחִ֖יו בָּ֥א מִצֵּידֽוֹ׃

יצא יצא. זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא:

ל״א וַיַּ֣עַשׂ גַּם־ה֗וּא מַטְעַמִּים֙ וַיָּבֵ֣א לְאָבִ֔יו וַיֹּ֥אמֶר לְאָבִ֖יו יָקֻ֣ם אָבִ֑י וְיֹ֣אכַל מִצֵּ֣יד בְּנ֔וֹ בַּעֲבֻ֕ר תְּבָרְכַ֖נִּי נַפְשֶֽׁךָ׃

ל״ב וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ יִצְחָ֣ק אָבִ֔יו מִי־אַתָּ֖ה וַיֹּ֣אמֶר אֲנִ֑י בִּנְךָ֥ בְכֹרְךָ֖ עֵשָֽׂו׃

ל״ג וַיֶּחֱרַ֨ד יִצְחָ֥ק חֲרָדָ֛ה גְּדֹלָ֖ה עַד־מְאֹ֑ד וַיֹּ֗אמֶר מִי־אֵפ֤וֹא הוּא֙ הַצָּ֣ד צַ֔יִד וַיָּבֵ֥א לִ֖י וָאֹכַ֣ל מִכֹּ֑ל בְּטֶ֥רֶם תָּב֖וֹא וָאֲבָרְכֵ֑הוּ גַּם־בָּר֖וּךְ יִהְיֶֽה׃

ויחרד. כְּתַרְגּוּמוֹ וּתְוַהּ, לְשׁוֹן תְּמִיהָ. וּמִדְרָשׁוֹ רָאָה גֵּיהִנֹּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו:

מי אפוא. לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים; אֵיפֹה – אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵיפֹה הוּא הַצָּד צַיִד?

ואכל מכל. מִכָּל טְעָמִים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לְטָעֹם, טָעַמְתִּי בּוֹ (בראשית רבה):

גם ברוך יהיה. שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִלּוּלֵי שֶׁרְמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת, לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ (בראשית רבה):

ל״ד כִּשְׁמֹ֣עַ עֵשָׂו֮ אֶת־דִּבְרֵי֒ אָבִ֗יו וַיִּצְעַ֤ק צְעָקָה֙ גְּדֹלָ֣ה וּמָרָ֔ה עַד־מְאֹ֖ד וַיֹּ֣אמֶר לְאָבִ֑יו בָּרְכֵ֥נִי גַם־אֲנִ֖י אָבִֽי׃

ל״ה וַיֹּ֖אמֶר בָּ֣א אָחִ֑יךָ בְּמִרְמָ֔ה וַיִּקַּ֖ח בִּרְכָתֶֽךָ׃

במרמה. בְּחָכְמָה:

ל״ו וַיֹּ֗אמֶר הֲכִי֙ קָרָ֣א שְׁמ֔וֹ יַעֲקֹ֖ב וַיַּעְקְבֵ֑נִי זֶ֗ה פַּעֲמַ֛יִם אֶת־בְּכֹרָתִ֥י לָקָ֖ח וְהִנֵּ֥ה עַתָּ֛ה לָקַ֥ח בִּרְכָתִ֖י וַיֹּ֣אמֶר הֲלֹא־אָצַ֥לְתָּ לִּ֖י בְּרָכָֽה׃

הכי קרא שמו. לְשׁוֹן תֵּמַהּ הוּא, כְּמוֹ הֲכִי אָחִי אַתָּה, שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם סוֹפוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי? תַּנְחוּמָא. לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָּדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיַּחַס, הִתְחִיל עֵשָׂו מְצָעֵק וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם, אָמַר לוֹ אָבִיו מֶה עָשָׂה לְךָ? אָמַר לוֹ אֶת בְּכֹרָתִי לָקַח, אָמַר בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרַד שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין, עַכְשָׁו לַבְּכוֹר בֵּרַכְתִּי, גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה:

ויעקבני. כְּתַרְגּוּמוֹ וּכְמַנִי – אָרַבְנִי; וְאָרַב – וּכְמַן. וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין וְחַכְּמַנִי, נִתְחַכֵּם לִי:

אצלת. לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה כְּמוֹ וַיָּאצֶל:

ל״ז וַיַּ֤עַן יִצְחָק֙ וַיֹּ֣אמֶר לְעֵשָׂ֔ו הֵ֥ן גְּבִ֖יר שַׂמְתִּ֣יו לָ֑ךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָ֣יו נָתַ֣תִּי ל֔וֹ לַעֲבָדִ֖ים וְדָגָ֥ן וְתִירֹ֛שׁ סְמַכְתִּ֖יו וּלְכָ֣ה אֵפ֑וֹא מַה־אֶֽעֱשֶׂ֥ה בְנִֽי׃

הן גביר. בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בַּבְּרָכָה? אִם תִּקָּנֶה נְכָסִים, שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי גְּבִיר שַׁמְתִּיו לָךְ, וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד קָנָה רַבּוֹ:

ולכה אפא מה אעשה. אַיֵּה אֵיפֹא אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ:

ל״ח **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:**

הברכה אחת. הֵ״א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תְּמִיהָה, כְּמוֹ הַבְּמֻחָנִים? הַשְּׁמֻנָּה הִיא? הַכְּמוֹת נָבָל?

ל״ט **וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל:**

משמני ארץ וגו׳. זוֹ אִיטַלְיֵאָה שֶׁל יָוָן:

מ׳ **וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ:**

ועל חרבך. כְּמוֹ בְּחַרְבְּךָ, יֵ״שׁ עַל בִּמְקוֹם בְּ׳, כְּמוֹ עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם — בְּחַרְבְּכֶם; עַל צִבְאֹתָם — בְּצִבְאֹתָם:

תריד. לְשׁוֹן צַעַר כְּמוֹ אָרִיד בְּשִׂיחִי, כְּלוֹמַר, כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל, **ופרקת עלו וגומר:**

מ״א **וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:**

יקרבו ימי אבל אבי. כְּמִשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא, וּמִדְרָשׁוֹ אַגָּדָה לְכַמָּה פָּנִים יֵ״שׁ:

מ״ב **וַיַּגֶּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:**

ויגד לרבקה. בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִגִּיד לָהּ מַה שֶּׁעָשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ:

מתנחם לך. נִחַם עַל הָאֲחָוָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגְךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה כְּבָר אָתָה מֵת בְּעֵינָיו וְשָׁתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ:

מ״ג **וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה:**

מ״ד **וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:**

אחדים. מְעָטִים:

מ״ה **עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:**

למה אשכל. אֶהְיֶה שַׁכּוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם. הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו קְרוּי שַׁכּוּל, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שָׁכָלְתִּי:

גם שניכם. אִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ; וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בָּהּ וְנִתְנַבְּאָה שָׁבְיוֹם א׳ יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ:

מ״ו **וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:**

קצתי בחיי. מָאַסְתִּי בְחַיַּי:

פרק כ״ח

א׳ **וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:**

ב׳ **קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:**

פדנה. כְּמוֹ לְפַדָּן:

ביתה בתואל. לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ הֵטִיל לָהּ הֵ״א בְּסוֹפָהּ (יבמות י״ג):

ג וְאֵ֣ל שַׁדַּי֮ יְבָרֵךְ֣ אֹתְךָ֒ וְיַפְרְךָ֣ וְיַרְבֶּךָ֔ וְהָיִ֖יתָ לִקְהַ֣ל עַמִּֽים׃

ואל שדי. מִי שֶׁאָמַר לוֹ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת אֲמוּרוֹת בְּשִׁבִילְךָ – מִפִּךְ יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְבֹרָךְ׃

יברך אותך

ד וְיִתֶּן־לְךָ֞ אֶת־בִּרְכַּ֣ת אַבְרָהָ֗ם לְךָ֙ וּלְזַרְעֲךָ֣ אִתָּ֔ךְ לְרִשְׁתְּךָ֛ אֶת־אֶ֥רֶץ מְגֻרֶ֖יךָ אֲשֶׁר־נָתַ֣ן אֱלֹהִ֑ים לְאַבְרָהָֽם׃

את ברכת אברהם. שֶׁאָמַר לוֹ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת אֲמוּרוֹת בְּשִׁבִילְךָ – מִפִּךְ יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְבֹרָךְ׃

ה וַיִּשְׁלַ֤ח יִצְחָק֙ אֶת־יַעֲקֹ֔ב וַיֵּ֖לֶךְ פַּדֶּ֣נָה אֲרָ֑ם אֶל־לָבָ֞ן בֶּן־בְּתוּאֵ֤ל הָאֲרַמִּי֙ אֲחִ֣י רִבְקָ֔ה אֵ֥ם יַעֲקֹ֖ב וְעֵשָֽׂו׃

אם יעקב ועשו. אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ׃

ו וַיַּ֣רְא עֵשָׂ֗ו כִּֽי־בֵרַ֤ךְ יִצְחָק֙ אֶת־יַעֲקֹ֔ב וְשִׁלַּ֥ח אֹת֖וֹ פַּדֶּ֣נָה אֲרָ֑ם לָקַ֥חַת לוֹ֙ מִשָּׁ֣ם אִשָּׁ֔ה בְּבָרְכ֖וֹ אֹת֑וֹ וַיְצַ֤ו עָלָיו֙ לֵאמֹ֔ר לֹֽא־תִקַּ֥ח אִשָּׁ֖ה מִבְּנ֥וֹת כְּנָֽעַן׃

ז וַיִּשְׁמַ֥ע יַעֲקֹ֖ב אֶל־אָבִ֣יו וְאֶל־אִמּ֑וֹ וַיֵּ֖לֶךְ פַּדֶּ֥נָה אֲרָֽם׃

וישמע יעקב. מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה, וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵּרַךְ יִצְחָק וְגוֹ׳ וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם, וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פַּדֶּנָה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל׃

ח וַיַּ֣רְא עֵשָׂ֔ו כִּ֥י רָע֖וֹת בְּנ֣וֹת כְּנָ֑עַן בְּעֵינֵ֖י יִצְחָ֥ק אָבִֽיו׃

ט וַיֵּ֤לֶךְ עֵשָׂו֙ אֶל־יִשְׁמָעֵ֔אל וַיִּקַּ֗ח אֶת־מָח�ַ֛ת | בַּת־יִשְׁמָעֵ֥אל בֶּן־אַבְרָהָ֖ם אֲחֹ֣ת נְבָיֹ֑ות עַל־נָשָׁיו֙ לֹ֣ו לְאִשָּׁ֔ה׃ {ס}

אחות נביות. מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר בַּת יִשְׁמָעֵאל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת? אֶלָּא לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁמַת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיָּעֲדָה לְעַשָּׂו קֹדֶם נִשּׂוּאֶיהָ וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אֲחִיהָ, וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס״ג שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע״ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, י״ד שָׁנָה הָיָה גָּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, וְיִצְחָק בֶּן ס׳ שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם הֲרֵי ע״ד, וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ קל״ז, שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ׳, נִמְצָא יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס״ג שָׁנִים הָיָה, וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י״ד שָׁנָה וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לֶדֶת שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י״ד שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ, וּשְׂכַר הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ׳; וְיוֹסֵף בֶּן ל׳ שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט׳ שָׁנִים, ז׳ שֶׁל שָׂבָע וּב׳ שֶׁל רָעָב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה – צֵא וַחֲשֹׁב י״ד שֶׁלִּפְנֵי לֶדֶת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף וְתֵשַׁע מֵשֶׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הֲרֵי נ״ג, וּכְשֶׁפֵּרֵשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן ס״ג, הֲרֵי קי״ו, וְהוּא אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה, הֲרֵי חֲסֵרִים י״ד שָׁנִים, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י״ד שָׁנִים, אֲבָל לֹא נֶעֱנַשׁ בִּזְכוּת הַתּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ יוֹסֵף מֵאָבִיו אֶלָּא כ״ב שָׁנָה, דִּהַיְנוּ מִי״ז עַד ל״ט, כְּנֶגֶד כ״ב שֶׁפֵּרֵשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו וְלֹא כִבְּדוֹ, וְהֵם כ׳ שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בַּדֶּרֶךְ, כְּדִכְתִיב וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת, וּפֵר׳ רַז״ל מִזֶּה הַפָּסוּק שֶׁשָּׁהָה י״ח חֲדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ – דְּבֵית הֲוָה בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְסֻכֹּת הֲווּ בֵּימוֹת הַחַמָּה – וּלְחֶשְׁבּוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחִשַּׁבְנוּ לְעֵיל מִשֶּׁפֵּרֵשׁ מֵאָבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שָׁהָיָה בֶּן ק״ל שָׁנִים, שֶׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י״ד שָׁנִים – אֶלָּא וַדַּאי נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר בַּהֲלִיכָתוֹ לְבֵית לָבָן לִלְמֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם וְלֹא פֵּרֵשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֶלָּא כ״ב שָׁנָה – מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה – עַ״כַּ בְּרַשׁ״י יָשָׁן׃

על נשיו. הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ, שֶׁלֹּא גֵּרֵשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת׃